

Література

1. Капитанец Д.А. Влияние ситуативной тревожности на успешность учебно-профессиональной деятельности субъектов образовательного процесса / Д.А. Капитанец. // Психология и педагогика : методика и проблемы практического применения. – 2011. – № 18. – С. 91-95.
2. Колесникович В.Н. Эмоциональный фактор в структуре личности и учебной деятельности студентов : дис. канд. псих. наук : 19.00.07 / Колесникович Вадим Николаевич – СПб., 1997. – 113 с.
3. Палагина Н.Н. Психология развития и возрастная психология : учебное пособие для вузов. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2005. – 288 с.
4. Уддин М.А. Сравнительный анализ личностных и мотивационных особенностей студентов очного и дистанционного обучения (на примере студентов-психологов) : дис. канд. псих. наук : 19.00.07 / Уддин Мд Актхер – Москва, 2014. – 234 с.

Гресько В.В.

аспірант факультету психології

Науковий керівник: Данилюк І.В.

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри загальної психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДґРУНТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Україна виступає поліетнічним суспільством, в якому етнічна ідентичність не завжди збігається з національною.

Поняття «нація» насамперед асоціюється з «громадянством», «державою» і означає певну територіальну політичну спільноту, тоді як етноси відрізняються один від одного особливостями мови, культури, психіки. Нація об'єднує членів суспільства на основі повсякденної спільної праці сьогодні, а етнос – на основі загального походження в минулому [3, с. 6].

Національна ідентичність – раціональне усвідомлення належності до певної національної спільноти, ототожнення з її системою цінностей, символами, культурою, історією, територією, державними та правовими

інститутами, політичними й економічними інтересами. Вона має динамічний характер.

Значний вплив на формування національної ідентичності чинять інші етнічні групи, які перебувають на території України.

Етнонаціональна багатоманітність українського суспільства представлена, за даними Державного комітету статистики України, 130 національностями та народностями. Як наслідок, культурна ідентичність української нації фрагментується посиленням локальних ідентичностей [1, с. 154].

Також наявна різниця у вираженості національної ідентичності у представників різних регіонів України, яка зумовлена тривалим впливом на їх населення, різних державних центрів.

Національна ідентичність виховує, соціалізує та творить особистість, етнокультуралізує свідомого громадянина. Проте сьогодні українська національна ідентичність переживає кризу, яка характеризується етнопсихологічною деформацією свідомості. Різниця у прояві ідентичності, самоізоляція етнічних, культурних спільнот перешкоджає існуванню цілісності держави та її суспільнотворчих процесів.

Нагальною потребою виступає створення нової, міцної загальнодержавної моделі, об'єднання в етнонаціональну спільноту. Формування єдиної системи цінностей, спільних для всіх груп, що перебувають на територіях України, розвитку єдиної національної ідентичності, створення єдиного простору української держави. Потрібно впровадження стратегій розвитку і зміцнення державності, яке призведе до усвідомлення цінності єдиної держави і суспільства.

Саме тому, необхідна інтеграція, перетворення представників різних етнічних груп, які перебувають на території України, у суспільний організм. Повноцінне залучення представників національних меншин в українське суспільство. Оптимізувати та подолати стан психологічного відчуження від держави і нації, сприяти їхній соціалізації та психологічній адаптації.

Необхідною умовою цього процесу виступає врахування психологічних особливостей, етнічних, культурних.

Ключ до гармонізації міжетнічних стосунків, толерантного співіснування і взаємодії різних етнічних спільнот в Україні лежить у площині поєднання інтересів і потреб титульної нації та інших суб'єктів етнокультурного життя [4, с. 9].

Вагомий вплив на розвиток і формування національної ідентичності належать психологічним механізмам.

Л. Нагорна виділяє такі основні функції національної ідентичності:

- пізнавальну (когнітивну), котра містить певні етнічні стереотипи і уявлення про характер міжетнічних комунікацій, формуючи сприйняття зовнішнього світу, почуття єдиного громадянства, патріотизму, розуміння національних інтересів;

- комунікативну (інтеграційну, нормативну), яка забезпечує відповідний ступінь гомогенності і згуртованості соціуму, визначає способи соціальної взаємодії між його членами і механізми соціалізації індивідів. Водночас за її допомогою встановлюється психологічна комунікативна дистанція, що визначає взаємини з іншими спільнотами, створює загальновизнані регулятори міжкультурної комунікативної поведінки;

- емоційну функцію – створює відчуття спільності інтересів, захищеності від ударів долі, причетності до високих культурних цінностей;

- компенсаторну функцію, яка виявляється в певному відшкодуванні втрат, що виникають у процесі стандартизації, виконання індивідом анонімно-казених функцій, формальних соціальних ролей;

- ідеологічну функцію, котра виникає одночасно з появою націоналізму як ідеології і створює не лише відчуття причетності до історичної долі групи, а й можливості змінювати її. Вона ж забезпечує певний ступінь соціального консенсусу;

- інструментальну функцію, призначення якої полягає у створенні механізму закріплення у свідомості позитивної ідентичності, налаштованості на пріоритет власних цінностей і традицій перед усіма іншими, виховання самоповаги [6, с. 55].

Психологічним фундаментом національної ідентичної виступає менталітет, певне світобачення, яке інтегрує свідомість у певне поле, визначаючи поведінку людей відповідно до певного, спільного історичного буття.

Надзвичайно тісно корелює з поняттям національної ідентичності і категорія «ментальність». У найзагальнішому розумінні ментальність – це «стійкі структури глибинного рівня колективної та індивідуальної свідомості, що визначають устремління, нахили, орієнтири людей, у яких виявляються національний характер, загальновизнані цінності, суспільна психологія. Ментальність означає щось спільне, яке лежить в основі свідомого і підсвідомого, логічного та емоційного, тобто вона є глибинним джерелом мислення, ідеології та віри, почуттів та емоцій» [2, с. 334].

Ментальність так чи інакше впливає на мислення, відчуття, сприйняття світу. Вона фіксує існування унікальної духовної основи світобачення нації чи її окремих сегментів, наявність певних алгоритмів, культурних традицій, ознак і рис національного характеру, темпераменту. Ментальність нації виявляється в особливостях світосприйняття, домінуючих суспільних настроях, життєвих стратегіях, у системі цінностей і моральних норм, у трудовій етиці та ставленні до довкілля, родинних зв'язках і принципах виховання. Найповніше вона виявляється в національному характері та культурно-символічних формах національної ідентичності, національній психології, національно-релігійних традиціях тощо. Саме на її основі виникає відчуття ідентичності, виробляється кодекс правил, що визначають політичну і побутову поведінку індивідів [5, с. 23-24].

Менталітет постає важливою рушійною силою у зміцненні етнонаціональної ідентичності, суспільнотворчих процесів та держіснування. Менталітет постає ядром національної свідомості і входить до структури індивідуальної психіки людини, зберігає генетичний код нації. Вивчення та дослідження менталітету дозволить винайти принципи і механізми збереження державності, гармонійних міжособистісних відносин.

Література

1. Бакальчук В.О. Толерантність як ціннісна складова української культурної ідентичності / В.О. Бакальчук // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2(3). – С. 153–158. – (Серія –Гуманітарний розвиток та суспільно-політичні процеси).
2. Бойко О.Д. Ментальність (менталітет) // Політичний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемчушенка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – С. 334–335.
3. Данилюк І.В. Етнічна ідентичність як соціокультурний і соціально-психологічний феномен / І.В. Данилюк // Вісник Одеського національного університету, 2009. – Т. 14, вип. 17: Психологія. – С. 155–162.
4. Козловець М.А. Україна: від зіткнення ідентичностей до толерантності / М.А. Козловець // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2009. – № 1. – С. 2-9.
5. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні / НАНУ. Ін-тут політичних і етнонац. досліджень. – К., 2002.